

Çalışma Hayatında Engelli Haklarına İlişkin Yasal Düzenlemeler ve Engellilerin Haklara İlişkin Farkındalıkları¹

Namık HÜSEYİNİ

Yrd. Doç. Dr. Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi İşletme Fakültesi,

Asst.Prof., A.A.Keykubat University School of Business

Orcid Id: 0000-0003-2518-5622 / namik.huseyinli@alanya.edu.tr

Selvi GÖÇMEN , Davud NASİBOV

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, SBE, Yönetim ve Organizasyon Programı

A.A.Keykubat University G.S.S.S Management and Organisation Programme

Orcid Id: 0000-0002-3245-8599 / gocmensevli@gmail.com

Orcid Id: 0000-0001-8772-181X/ davudnasibov@mail.ru

Özet

Engelli bireylerin diğer sağlıklı bireyler gibi toplum yaşamında var olabilmesi, daha refah bir hayat sürebilmesi ve yaşam kalitesinin artırılabilmesi için ülkemizde onlara çeşitli hak ve hizmetler sunulmaktadır. Ancak engelli bireyler bu hak ve hizmetlerden yararlandıkları takdirde yaşam kaliteleri ve toplumsal hayata katılımları yüksek olacaktır. Bu bakımdan engellilerin hak ve hizmetlerden gerekli ölçüde yararlanması onların hak veya hizmetlere yönelik farkındalıklarıyla yakından ilişkilidir.

Bu araştırmanın amacını engelli bireylerin sahip olduğu haklara veya hizmetlere ilişkin farkındalıklarının belirlenmesi ve söz konusu hak ve hizmetlerden ne ölçüde yararlandıklarının tespit edilmesi oluşturmaktadır. Nitel yöntem kullanılan bu araştırma Alanya bölgesinde gerçekleştirilmiş ve engelli bireylerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen verilerde görüşme gerçekleştirilen engelli bireylerin büyük çoğunluğunun yararlanabilecekleri hak veya hizmetlerden haberdar olmadıkları görülmüştür. Engellilerin bir kısmı ise farkındalığa sahip olmasına rağmen ya kısmen yararlanabilmekte ya da çeşitli nedenlerle onlara sunulan hak veya hizmetlerden yararlanmak istememektedirler.

Anahtar Kelimeler: Engelliler, Engelli Hakları, Farkındalık, Alanya'da Engelliler

Jel Sınıflama kodu: J1, J14, K31

Legal regulations on Disability Rights in Labour Market and Disabled Individuals Awareness of Their Rights

In order for disabled people to be able to exist in society like other healthy individuals, to live a more prosperous life and to increase the quality of life, various rights and services are provided to them in our country. Only when the disabled individuals benefit from these rights and services, their quality of life and participation in social life will be high. In this respect, their sufficiently benefiting from the rights and services is closely related to their awareness of their rights or services.

The purpose of this research is to determine disabled individuals' awarenesses of their rights or services and to determine to what extent they benefit from these rights and services. This research in which qualitative method was used was conducted in Alanya region and face to face interviews were conducted with the disabled individuals. In the obtained information, it has been observed that the majority of disabled individuals who were interviewed have no awareness of the rights or services they can benefit from. Although some of the disabled individuals have awareness, they either benefit partly or do not want to benefit from the rights or services offered to them for a variety of reasons.

Keywords: Disabled Individuals, Disability Rights, Awareness, Disabilities in Alanya

JEL Classification codes: J1, J14, K31

¹ Bu çalışmada, Davud Nasibov'un, Yrd. Doç. Dr. Namık Hüseyinli danışmanlığında hazırladığı ve 2017 tarihinde Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, tarafından kabul edilen "Çalışma Hayatında Engelli Kadın Olmak: Alanya Örneği", Başlıklı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi çalışmalarından yararlanılmıştır. Çalışma, 5-7 Ekim 2017 Antalya, "Küreselleşmenin Ekonomik ve Sosyal Etkileri" temalı 3. Gelecek İçin Bilimsel İşbirliği Uluslararası Konferansında sözlü olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Engellilik, bireyin önemli yaşam etkinliğini kısıtlayan bir ya da birden fazla fiziksel/zihinsel bozukluktur. Engelli Hakları Sözleşmesi'nde engelliliğin gelişen bir kavram olduğu vurgulanmakta ve aslında bu durumun engelli bireylerin diğer normal bireylerle eşit şekilde topluma tam ve etkili katılımını kısıtlayan tutumsal ve çevresel unsurlardan kaynaklandığı belirtilmektedir. (United Nations, 2006: 2). 5378 sayılı Engelliler Hakkındaki Kanunun 3. maddesinde ise engellilik kavramı "Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıp bulunan ve bundan dolayı toplum içerisinde diğer üyeler ile eşit koşullarda görülmeyen, toplumsal hayata tam ve etkin katılım sağlayamayan ayrıca birtakım tutumsal ve çevresel koşullarından etkilenen bireyi" ifade etmektedir. Bu ifadelerden yola çıkarak engellilik halinin bireyi diğer bireylerden farklılaştırdığı, toplumsal hayata katılımını veya uyumunu güçleştirdiği ve bu durum üzerinde tutumsal, çevresel vs. birtakım faktörlerin etkili olduğu söylenebilir. Oysaki engelli de olsa her bireyin toplum içerisinde var olmaya, tanınmaya, en az diğer sağlıklı bireyler kadar normal yaşam gereklerine uygun şekilde bir hayat sürmeye ve ona sunulan her türlü imkan, olanak veya hizmetten yararlanmaya hakkı bulunmaktadır.

10 Aralık 1948'de Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan Engelli bireylerin de normal/sağlıklı bireyler gibi değerlendirildiği ilk çalışma olan 'İnsan Haklarının Evrensel Beyannamesi' engelli olsun veya olmasın, herhangi bir ayrımcılık gözetmeksizin her bireyin toplum içerisinde var olmaya, tanınmaya, sosyal ilişkiler kurup sürdürmeye, çalışma yaşamına katılıp üretimde bulunmaya ve onun günlük yaşamsal aktivitelerinin devamlılığını sağlayacak ya da yaşam kalitesini arttıracak çeşitli imkan, olanak veya hizmetten yararlanmaya hakkı bulunduğunun bir göstergesi niteliğindedir (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1949). Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere engelli de olsa bireyin ayrımcılık, dışlama ya da ön yargıdan uzak bir yaklaşımla toplum yaşamında var olabilmesi, daha refah bir hayat sürebilmesi ve yaşam kalitesinin arttırılabilmesi için kendisine sunulan çeşitli hak veya hizmetlerden yararlanması gerekmektedir.

Engelli bireylerin onlara sunulan/tanınmış çeşitli hak ve hizmetlerden gerekli ölçüde yararlanması ise söz konusu hak veya hizmetlere yönelik farkındalıklarıyla yakından ilişkilidir. Ancak farkındalığa sahip engelli bireylerin haklarından yeterli ve gerekli ölçüde yararlanabileceği düşünülmekte ve bu bireylerin sahip olduğu haklara veya hizmetlere ilişkin farkındalıklarının belirlenmesi ve söz konusu hak ve hizmetlerden ne ölçüde yararlandıklarının tespit edilmesi amacıyla bu araştırma gerçekleştirilmektedir.

1. Engellilere İlişkin Yasal Düzenlemeler

1.1. Uluslararası Sözleşmelerde Engelli Hakları

Engelli bireylerin istihdamının sağlanması ve sosyalleşmesi adına çalışma haklarının yasal olarak tanımlanması büyük önem arz etmektedir. Bu noktadan hareketle engelli bireylerin istihdamı ile ilgili olarak süreç içerisinde

farklı teşkilat ve devletler tarafından çalışmalar başlatılmış ve çalışma yaşamına katılabilmeleri için yasal alt yapının oluşumu sağlanmıştır. Nitekim Birleşmiş Milletler, Uluslararası Çalışma Örgütü ve Avrupa Konseyi tarafından yapılmış uluslar arası düzenlemeler engelli hakları açısından taraf devletlerin mevzuatlarına yön vermektedir.

Birleşmiş Milletlerin ‘İnsan Haklarının Evrensel Beyannamesi’ 10 Aralık 1948’de yayınlamış olup, engelli bireylerin de normal bireyler gibi değerlendirildiği ilk çalışmadır. Beyanname’de engelli bireylere ayrıca bir yer verilmesi de 23. maddede belirtilen “*her kesin çalışma yaşamına katılma hakkı vardır*” ifadesi engellileri de kapsadığının bir göstergesidir (UNIC, 1948: 75; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1949).

Birleşmiş Milletlerin 3447 sayılı karar ve 1975 tarihli "Engelli Kişilerin Hakları Bildirisi" engelli kişilerin toplum içinde yerlerini almalarına, topluma üretken bireyler olarak katılmaları konusundaki haklarına ve toplumun da bu kişilere karşı yükümlülüklerini yerine getirmesinin gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Bildirinin 3.maddesi kapsamında engellerinin nedeni, durumu ve derecesine bakılmadan, engelli bireylerin aynı yaşta engelli olmayan kişilerle aynı düzgün yaşam şartlarına sahip olduğu ifade edilmiş ve md. 10’da ise engelli kişilerin her çeşit istismardan, ayrımcı, kötüye kullanılabilir ve haysiyet kırıcı davranışlardan korunmaları gerektiği belirtilmiştir. Bildirinin 5. maddesinde engelli bireylerin diğer bireylerden bağımlı olmadan yaşaması için gerekli her şeyin yapılması yönünde düzenleme ile onların çalışmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir (UNIC, 1975: 88).

Engelli Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi 2008 yılında yürürlüğe girmiş, 2009 tarihinde TBMM tarafından onaylanarak kabul edilmiş ve Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Sözleşmede engelliliğin gelişen bir kavram olduğunu ve engelliliğin, engelli bireylerin diğer normal bireylerle eşit şekilde topluma tam ve etkili şekilde katılımını engelleyen tutum ve çevresel engellerden kaynaklandığını belirtmektedir (United Nations, 2006: 2). Sözleşme, “engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik ve temin etmek ve insanlık onuruna saygıyı” güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Sözleşmenin 27. maddesi istihdam ve çalışma koşulları başlığı altında taraf devletlere engellilerin çalışma hakkını diğerleriyle eşit bir şekilde tanıma, engellilerin çalışma hakkının hayata geçmesi, yasama tedbirleri dahil uygun tüm tedbirlerle birlikte güvence altına alınması yükümlülüğünü yüklemiş ve istihdama ilişkin her konuda engelliliğe dayalı ayrımcılığı yasaklamıştır (UNIC, 2007: 16).

Uluslararası Çalışma Örgütü (İLO) engelli fiziksel veya zihinsel zayıflıklar sonucunda uygun bir iş güvencesine alma, koruma ve ilerleme ihtimali önemli ölçüde azalmış bir kişi olarak tanımlamaktadır (İLO, 2008). İLO’nun 1983’te kabul edilen ve Türkiye tarafından 1999’da onaylanan “159 sayılı Sakatların Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Hakkında Sözleşmesinde, 1. Bölümün 2. maddesinde sözleşmenin amaçlarından birinin engelli bireyler için mesleki rehabilitasyonu gerçekleştirilerek istihdamın sağlanması olduğu net bir şekilde belirtilmiştir. Sözleşme tam katılım ve eşitlik koşullarında engelliler için uygun bir istihdam ve sosyal bütünleşme ortamının gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır. Bu amaç gerçekleştirilirken, engelli işçilerle engelli olmayan

işçiler arasında fırsat ve muamele eşitliği göz önünde tutulur (Manav, 2006:140). Yine sözleşmede, yetkili makamların engellilerin iş bulmaları, buldukları işi ellerinde tutmaları ve işlerinde yükselmelerini sağlamak üzere mesleki rehberlik, işe yerleştirme, istihdam ve diğer hizmetlerin sağlanmasına yönelik önlemleri alacağı (md. 7) ve her üyenin, engellilerin mesleki eğitim, işe yerleştirme ve istihdamından sorumlu rehabilitasyon danışmanlarının ve diğer uygun nitelikli görevlilerin eğitimi ve bu kişilerin temini için gerekli önlemleri almaktan sorumlu olduğu ifade edilmiştir (md. 9).

Avrupa Sosyal Şartı, engelli olan bireylerin toplumsal hayata katılmaları ve uyum sağlayabilmeleri açısından önemli haklar ve tedbirler içeren bir belgedir. Belgenin 15/2 maddesi engellilerin toplumsal hayata katılım, bağımsız yaşayabilme ve sosyal bütünleşme konularını içermektedir. Maddeye göre normal iş ortamlarında engellileri istihdam etmek ve çalışma şartlarını engellilere göre düzenlemenin, engellilik nedeniyle bunun mümkün olamayacağı durumlarda ortamı onların ihtiyaçlarına göre düzenlemenin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Bunun yanında engel oranına uygun bir iş türü ve iş ortamı oluşturmak için işverenleri teşvik edebilmek adına bütün önlemlerin alınması ve bu önlemlerin ise konusunda uzmanlaşmış yerleştirme ve destekleme hizmetlerinin yardımıyla yapılabileceği belirtilmiştir (<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/sosyalsart.pdf>).

1.2. Türkiye’de Engellilere İlişkin Yasal Düzenlemeler

Engellilere ilişkin uluslar arası sözleşmelerin ve yasanın her biri engelli bireylerin çalışma yaşamına katılması için yasal alt yapı oluşumunun büyük bir etken olduğu söylenebilir. Nitekim Türkiye’de engelli bireylerin istihdamının öncelikle yasal alt yapının oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır (Kayacı, 2007: 28).

Türkiye’de, engellilerin istihdamına ilişkin ilk düzenleme, 1967 tarih ve 854 sayılı Deniz İş Kanunun 13.maddesi ile Sakat ve Eski Hükümlü Çalıştırma” başlığı ile yapılmıştır. Bireysel iş kanunu kapsamında ise 1971 tarih ve 1475 sayılı İş Kanunu 25. maddesinde aynı başlık altında çalışma hayatında engellilere ilişkin haklar öngörülmüş ve çalıştırılacak sakat ve eski hükümlülerin çeşitleri ile hangi cins sakat ve eski hükümlülerin hangi iş kollarında ve hangi işlerde çalıştırılabileceği ve bunların işyerlerinde genel hükümler dışında bağlı olacakları özel ve ücret şartları ile bunların işverenlerce nasıl işe alınacakları hususunun yönetmelikle belirleneceği düzenlenmiştir. Bu kanunda da yer alan sakat sözcüğü 1998 gün ve 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kaldırılmış ve yerine özürlü kelimesi tercih edilmiştir. 2003 tarihli 4857 sayılı İş Kanunu özürlü ibaresini kullanmayı sürdürerek yürürlüğe girmiş, ancak 2013 tarih ve 6462 sayılı kanun ile getirilen değişiklik kapsamında tüm özürlü kavramları değiştirilerek engelli kavramı tercih edilmiştir.

Görüldüğü üzere daha önceki eleştiriler dikkate alınarak Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne uygun bir terim olarak engelli kelimesinin kabulü olumlu

karşılanmış ve kişilerin sadece bazı hareketleri, duyuları veya işlevlerini kısıtlayan fiziksel nedenlere göre yapılan tüm sınıflandırmalar terk edilmiştir (Ertürk vd. 2014, 378). Bu kanuna göre engelli, “fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireyi” ifade etmektedir. Yine Koca’ya göre; özürlü terimi “özürlülüğü” odak noktasına koymayı gerektiren, yani özürlülük olgusunu nesnelleştiren bir kavram olarak anlaşıldığı, buna karşın engellilik kelimesinin hemen olmasa da zamanla bu zorunluluktan kurtulabilmeyi, düşüncelerimizde yumuşama ve esneklik sağlamayı başarabilecek bir terim olduğunu ifade etmiştir (Koca, 2010).

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’un 3/c maddesine göre, engelli kavramı, Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireyi, açıklamaktadır. Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmeliğin 3/e maddesine göre, ise; *engelli, doğuştan ya da sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılamada güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişilerden tüm vücut fonksiyon kaybının en az yüzde kırk olduğu sağlık kurulu raporu ile belgelenen kişidir*”.

Anayasal bir hak olan çalışma hakkının her kes gibi engelli bireylere de sağlanması onların sosyal ve ekonomik hayata etkin katılımını gerçekleştirecektir. Anayasanın 49/1 maddesinde, “çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir” düzenlemesi ile engellilerin anayasal güvencesi olan çalışma hakkına sahip oldukları açıktır. Nitekim Anayasa’da bireysel çalışma ilişkilerini düzenleyen haklar kapsamında “çalışma hakkı ve ödevi” yer almaktadır. Çalışma ile ilgili bütün hakların temelini oluşturan bu hak çalışanların korunması ve çalışanların yaşam düzeyinin yükseltilmesi temeli üzerine kurulmuştur. Çalışanları korunması ise her şeyden önce çocuklar, kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanların korunması ile başlanmıştır (Demir, 2012: 392-393).

Anayasanın 50. maddesi; “Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek, çalışanların hakkıdır. Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.”, şeklinde düzenlemesi ile kadınlar ve çocukların yanı sıra engelli vatandaşlara da koruyucu hak getirmiştir. Anayasanın 61/2 maddesinde ise özel olarak korunması gerekenler için; “Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.” hükmü ile engellilerin korunarak toplum hayatına kazandırılmasını öngörmüştür. Bunun dışında Anayasada diğer maddelerle belirlenen genel hükümlerin doğal olarak engellileri de kapsayacağı açıktır. Nitekim Anayasa’nın 10. maddesi, ayrımcılık yasağını düzenlemiştir. Yine Anayasanın 7/1 maddesine göre, “Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir” hükmü; 42/1 maddesi ile “kimse, eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz” hükmü, engellilerin de yaşama, maddi ve manevi varlığını

koruma ve geliştirme hakkına sahip olduklarını ve eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamayacağına ilişkin sağlanan güvenceye ilişkin düzenlemelerdir.

4857 sayılı İş Kanunumuzda da Anayasa hükümleri doğrultusunda çalışma hayatında engelli bireyler için önemli haklar getirmiş olup ve onların toplum hayatına uyumunun sağlanmasına katkı yapmaktadır. İş Kanunun 30. maddesinde, “Engelli, eski hükümlü ve terör mağduru çalıştırma zorunluluğu” hükmü kapsamında kanunun kapsamına dahil işyerlerine bu yükümlülük getirilmiştir. Anayasa Mahkemesinin örnek kararında, engelliler açısından çalıştırma yükümlülüğünün, ruhsal veya fiziksel açıdan yetersizliği nedeniyle iş bulma olanağını önemli ölçüde yitirenleri koruma düşüncesine dayandığını ve İş Kanunu kapsamında engellilerin özel olarak korunmasını güvence altına alınmasının Anayasa’nın 50. Maddesi’nin de bir gereği olduğu ifade edilmiştir (Bozkurt, 2009: 100).

Kanuna göre işverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları taktirde, kanunda öngörülen oranda engelli, eski hükümlü ve terör mağduru çalıştırmak zorundadır. İşyerinde elli veya daha fazla işçi sayısının belirlenmesi için işyerinden sayılan eklentiler ve araçlarda çalışan işçiler de bir bütün olarak toplama dahil edilmekte olup, işverenin çalıştırdığı bütün kişiler değil, sadece işçi kavramına giren kişiler esas alınmaktadır. İşyerinde çalışan işçi sayısına göre İş Kanunu kapsamına giren kamu işyerlerinde %4, özel sektör işyerlerinde ise %3 engelli çalıştırma yükümlülüğü söz konusudur. İş Kanununda işverenin engelli ve eski hükümlü çalıştırma zorunluluğuna uymaması sonucunda idari para cezası dışında başka bir hukuki yaptırım öngörülmemiştir (Centel, 2010: 5-10; Çelik vd. 2014: 154; Manav, 2006: 137-169).

4857 sayılı İş Kanunu kapsamında yer altı ve su altı işlerde engelli işçi çalıştırılması yasaklanmıştır. Ayrıca yukarıdaki hükümler uyarınca engelli çalıştırılabilmesi için işyerlerindeki işçi sayısının tespitinde yer altı ve su altı işlerinde çalışanlar hesaba katılamaması da kanunda düzenlenmiştir. Ayrıca bir işyerinden malulen ayrılmak zorunda kalan işçinin maluliyeti ortadan kalktıktan sonra eski işyerlerinde tekrar işe alınmalarını istedikleri takdirde, işe alınmasına ilişkin düzenleme getirilmiştir. İşveren bunları eski işleri veya benzeri işlerde boş yer varsa derhal, yoksa boşalacak ilk işe başka isteklilere tercih ederek, o andaki şartlarla işe almak zorundadır. İşverenin işe alınma isteğinde bulunan eski işçi ile iş sözleşmesi yapma yükümlülüğünü yerine getirmediği durumda, altı aylık ücreti tutarında tazminat ödemesi gerekecektir.

Yine Anayasa Mahkemesi bir diğer önemli kararında; yerel mahkemenin engelli, eski hükümlü ve terör mağdurlarının korunması, rehabilitasyonu, topluma kazandırılması, istihdamı ve insan onuruna yakışır bir hayat seviyesine kavuşturulması, hususunun Anayasanın 61. maddesi ile bizzat devlete verilmiş bir görev olduğu ve bu görevin amacı kârlılık olan özel teşebbüse orantısız bir şekilde yüklenmesinin Anayasa’nın 61. maddesine aykırı olduğu gerekçesi ile yapılan başvuruyu değerlendirmiş ve karar bağlamıştır. Anayasa Mahkemesi, Anayasa’nın 48. maddesinde herkesin dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetine sahip ve özel teşebbüs kurmanın serbest olduğunu; devletin de bu konuda gereken tedbirleri

almakla yükümlü bulunduğunu ifade etmiş ve 61. Maddede, “Devlet, sakatların (engellilerin) korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.”, hükmüne dikkat çekmiştir. Yüksek Mahkeme, engelli ve eski hükümlü çalıştırma yükümlülüğünün, Anayasa’nın 50. maddesinin bir gereği olduğunu ifade etmiş ve başvuruyu reddetmiştir (Bozkurt, 2009: 99-101).

Konuya ilişkin Deniz İş Kanununda da engelli çalıştırılması öngörülmüş, kapsamına giren işveren veya işveren vekilleri, işyerlerinde İş Kanununun ve bununla ilgili mevzuatın bu konuda koyduğu hükümler, esaslar, ölçüler ve şartlara göre sakat gemi adamı çalıştırma hususu düzenlenmiştir. Ancak Basın İş Kanununda her hangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu hususun basın çalışanları açısından önemli bir eksiklik olduğu açıktır (Manav, 2006, 143).

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu iş kazasını tanımlarken, engelli kavramına yer vermiş ve işyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenen engelli hâle getiren olay olarak tanımlamıştır. Ancak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yayınlanan ilgili kanun ve yönetmeliklerde engelli bireylere özgü iş sağlığı ve güvenliği özelinde mevzuat bulunmamakla birlikte bu alanla ilgili kanun ve yönetmeliklerde engelli bireyler için özel hükümler yer almıştır².

2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 2006 tarihli Büyükşehir Belediyeleri Engelli Hizmet Birimleri Yönetmeliği yerel yönetim kuruluşu olan belediyelerin engellilere ilişkin görevleri ile ilgili hükümler içermektedir. Engellilere yönelik sosyal politika uygulamalarında, yerel yönetimlerin üstlenmiş olduğu sorumluluklar artmaktadır. Özellikle yerel yönetimler içerisinde belediyelerin yönetsel, siyasi ve toplumsal boyuttaki ihtiyaçların yerel düzeyde karşılanmasındaki rolleri kentleşme süreciyle birlikte artan toplumsal ihtiyaçlar temelinde giderek öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda Engelliler Hakkında Kanun’da engellilere yönelik belediyeler için öngörmüş olduğu düzenlemeler kapsamında erişilebilirlik ve mesleki rehabilitasyon ve rehabilitasyona ilişkin belediyelere görev verilmiştir (Metin, 2017: 336).

Belediye Kanunu’nun 14. maddesinde hizmetin sunumunda engellilerin durumuna uygun yöntemlerin uygulanmasına, 38. maddesinde engellilere yönelik hizmetler yürütmek ve engelli merkezleri oluşturmalarının belediye başkanının görevleri arasında olduğuna ve 60. maddede ise engellilere yönelik sosyal hizmetler ve yardımların belediyenin giderleri arasında olduğuna yer vermiştir. Büyükşehir Belediyesi Kanunu da engellilere yönelik hizmetler sunmanın belediyelerin görevleri arasında olduğunu (md. 7),

²ÇSGB, Engelli Çalışanlar İçin İş Sağlığı ve Güvenliği Rehberi, <https://www.csgb.gov.tr/media/4600/rehber07.pdf>, 12.10.2017. 29.12.2012 tarihli ve 28512 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği”, 17.07.2013 tarihli ve 28710 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “İşyeri Bina ve Eklentilerinde Alınacak Sağlık ve Güvenlik Önlemlerine İlişkin Yönetmelik”, 15.05.2013 tarihli ve 28648 sayılı “Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik”, 05.10.2013 tarihli ve 28786 sayılı Yapı İşlerinde “İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği”, 20. 07. 2013 tarihli ve 28713 sayılı “İşyeri Hekimi Ve Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk Ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik”, 18.06.2013 tarihli ve 28681 sayılı “İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik”.

engellilere yönelik yapılacak sosyal hizmetler ve yardımlar büyükşehir belediye başkanının görevleri arasında olduğunu belirtilmiş (md. 18) ve büyükşehir belediyelerine 'engelli hizmet birimleri kurma yükümlülüğünü' öngörmüştür.

2. ENGELLİLİK, ENGELLİ HAKLARI VE ENGELLİ BİREYLERİN FARKINDALIĞI

Engellilik, bireyin sahip olduğu herhangi bir engel, özür, yetersizlik, sakatlık ya da bozukluk nedeniyle sosyal ve mesleki anlamda işlevlerini yerine getirirken ayrımcı uygulamalarla, toplumsal sınırlılık veya birtakım dezavantajlı durumlarla karşı karşıya gelmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca bireyin söz konusu engellilik halinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak şekillendiği düşünülmektedir. Bununla birlikte özürsüzlük ya da sakatlık neticesinde bireyin işlevlerini normal yaşam gereklerine uygun şekilde yerine getiremediği veya tamamlayamadığı hatta bu işlevlerin sadece bir aktiviteyle sınırlanamayacağı belirtilmektedir (Sapancı, 2013: 25-28). Dolayısıyla bu ifadelerden yola çıkarak engellilik halinin engel, özür, yetersizlik, sakatlık, bozukluk gibi nedeni her ne şekilde dile getirilirse getirilsin dezavantajlı bir durumu ortaya koyduğu, bu durumun bireyin yaşamında birtakım güçlüklerle ve kısıtlamalara neden olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Yani sıra bireyin engellilik hali yalnızca aktivitelere katılım kısıtlılığı olarak nitelendirilmemeli beraberinde onun tüm yaşamı ve toplumsal yaşamdaki varlığı da düşünüldüğünde engellilik kavramının doğru tanımlanabilmesi adına daha geniş bir yelpazede değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Geniş bir yelpazede engellilik hali ise bireysel, toplumsal ve çevresel tüm faktörler dikkate alınarak incelenmektedir. Engellilik yaş, cinsiyet, eğitim, kişilik, davranış biçimi gibi kişisel özelliklerin de etkisiyle bireyin vücut yapı veya fonksiyonlarındaki kayıp ya da eksiklik, aktivitelere katılım veya onları gerçekleştirme kısıtlılığı ve tüm bunların bireyin yaşam koşullarına veya rolüne yansımalarıdır. Yani toplumsal katılımının veya bireyin toplumsal bütünleşmesinin güçleşmesi durumu engelliliğin en geniş ifadesini ortaya koymaktadır (Safer, 2010: 17-18). Bu durumda bireyin engelliliğine sebep tek faktörün kişisel temelli olmayıp yanı sıra toplumsal ve örgütsel birtakım faktörlerin de onun engellilik hali üzerinde etkilerinin görülebileceği söylenebilir. Örneğin; doğuştan veyahut sonradan herhangi bir nedenle birey gözlerini kaybetmiş olabilir ki bu durum kişisel bir neden olarak nitelendirilir. Fakat bunun yanı sıra bu bireye çalışma talebinde bulunduğu iş verilmemesi ve ön yargıyla yaklaşılması gibi toplumsal temelli nedenler de söz konusu olabilir.

Ayrıca iş yerinde engelli bireylere yönelik düzenlemelerin bulunmaması gibi örgütsel faktörlerin etkili olduğu durumlar da engelli bireyin yaşamında engellilik haline sebebiyet verebilen faktörlerden biri olarak görülebilir. Bu ifadelerden yola çıkarak genel anlamda engelli bireylerin yaşamında bireysel, toplumsal veya örgütsel pek çok faktörün etkili olabileceği söylenebilir. Ancak asıl önemli olanın engelli bireylerin de diğer sağlıklı bireyler gibi normal yaşam gereklerine uygun şekilde varlığını sürdürebilmesidir. Bunun

için engelli bireylerin içinde bulunduğu dezavantajlı durumu avantajlı hale dönüştürecek ya da onların normal yaşam gereklerine uygun şekilde var olabilmelerini sağlayacak, yaşamını kolaylaştıracak imkân, olanak, hak ve hizmetlerden yararlanması gerekmektedir. Dolayısıyla aslında öncelikli adım engelli bireylerin sahip olduğu bu söz konusu haklardan, hizmetlerden, imkân ve olanaklardan yararlanabilmesini sağlayacak farkındalığın bu bireylere kazandırılması olmalıdır.

Bireylere sunulan imkânların, olanakların, hizmetlerin yanı sıra bilhassa onlara tanınan veya sahip oldukları haklar sosyal geçmişleri, cinsiyetleri, yaşları, dinleri, sağlık durumu, cinsel tercihleri ya da diğer statülerine bakılmaksızın, doğal haysiyetin ve tüm insanlığın eşit değerini ortaya koymaktadır (United Nations, 2014: 11). Bir diğer ifadeyle insani haklar söz konusu olduğunda eşitlik ilkesi bir yana insani değer ve önem vurgulanarak ayrımcılığın kesinlikle reddedildiği ve esas olanın bireyin eksikliği, yetersizliği, demografik özellikleri vs. değil kendisi olduğu açık bir şekilde belirtilmektedir (Stein & Stein, 2007:1207-1208). Yani aslında normal ya da sağlıklı bireyler ile fiziksel, zihinsel vs. herhangi bir engelle sahip engelli bireyler arasında insani hak kavramının farklılık gözetmeyeceği anlaşılmaktadır. Bu noktadan hareketle engelli de olsa bireyin yaşadığı toplum içerisinde en az diğer sağlıklı bireyler kadar kendisine sunulan çeşitli hak veya hizmetlerden yararlanabileceği söylenebilir.

Eğitim, sağlık hizmetleri, çalışma, oy kullanma, ulaşım vb. engelli bireylerin sahip olduğu hak veya hizmetlerden birkaçıdır. Ayrıca vergi indirimleri, engelli maaşları, gümrük indirimleri gibi engelli bireylerin engelinden dolayı devlet tarafından belirlenmiş ve engelli bireylere sunulan birtakım haklarında varlığı söz konusudur. Engelli bireylerin bu söz konusu hak veya hizmetlerden gerektiği ölçüde yararlanabilmesi adına ise öncelikle haklarına ilişkin farkındalığa sahip olması gerektiği düşünülebilir. Çünkü ancak farkındalık sahibi bireylerin kendisine sunulan hak veya hizmetlerden gerektiği ölçüde yararlanabileceği, bilhassa engelli bireylerin günlük yaşam gereklerine uyum sağlama, toplumsal katılımını ve yaşam kalitesini artırma noktasında haklarına ilişkin farkındalığının belirleyici olduğu bilinmektedir.

3. VERİ VE YÖNTEM

Bu araştırma engelli bireylerin sahip olduğu haklara veya hizmetlere ilişkin farkındalıklarının belirlenmesi ve söz konusu hak ve hizmetlerden ne ölçüde yararlandıklarının tespit edilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Engelli bireylerin diğer sağlıklı bireyler gibi toplum yaşamında var olabilmesi, daha refah bir yaşam sürebilmesi veya yaşam kalitesinin artırılabilmesi için ülkemizde onlara çeşitli hak ve hizmetler sunulmaktadır. Ancak engelli bireylerin bu hak ve hizmetlerden yararlandıkları takdirde yaşam kalitelerinin ve toplumsal hayata katılımlarının artacağı düşünülmektedir. Bahsi geçen hususlar durumun önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla engelli bireylerin onlara sunulan hak veya hizmetlerden gerekli ölçüde yararlanması sağlanmalıdır. Engelli bireylerin onlara sunulan hak veya hizmetlerden yararlanabilmesi ise bu söz konusu hak ya da hizmetlere yönelik farkındalıklarıyla yakından ilişkilidir.

Bu bağlamda araştırma, Alanya bölgesinde bulunan engelli bireyler çerçevesinde şekillendirilmiştir. Engelli bakış açısıyla engelli bireylerin sahip olduğu hak veya hizmetlere yönelik farkındalığın ortaya koyulduğu ilk çalışma olması nedeniyle büyük önem arz etmektedir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Alguların ve olayların bütüncül bir biçimde ortaya çıkarılmasına yönelik süreçleri kapsamından dolayı araştırmada nitel araştırma yöntemi (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 39) tercih edilmiştir. Nitel araştırma, bir sorun ya da konunun keşfedilmesine imkân veren veya belirlenen konuların içerik, kapsam ve farklılıklar bakımından derinlemesine incelenmesini sağlayan bir yöntemdir (Dinç, 2015: 11). Araştırma, Alanya bölgesinde gerçekleştirilmiş ve Mart-Mayıs 2017 tarihlerinde engelli bireylerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Araştırma verileri, bu görüşmelerde engelli bireylere yöneltilen yarı yapılandırılmış soru formları aracılığı ile elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış sorular ise literatür taraması çerçevesinde oluşturulmuştur.

4. VERİ ANALİZİ VE BULGULAR

Araştırma sonuçlarından elde edilen engelli bireylerin demografik özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 1' de yer almaktadır. Tablodan da görüldüğü üzere görüşme gerçekleştirilen engelli bireylerin % 26'sının 18-29, % 61'i 30-45 yaş aralığındadır. Bu bireylerin % 13'ü ise 45 ve üzeri yaştadır. Görüşme gerçekleştirilen bireylerin % 56,5'i bekâr, % 43,5'i ise evlidir. Elde edilen bulgulara göre görüşmecilerin % 8,8'i okuryazar değildir.

Araştırma kapsamında görüşme gerçekleştirilen engelli bireylerin % 4,3'ünün okuryazar, % 47,8'inin ilkokul, % 17,4'ünün lise, % 17,4'ünün ön lisans, % 4,3'ünün de lisans mezunu olduğu görülmektedir. Elde edilen sonuçlar aslında görüşme gerçekleştirilen engelli bireylerin büyük çoğunluğunun eğitim düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir.

Gelir düzeylerine ilişkin bulgular incelendiğinde ise görüşme gerçekleştirilen engelli bireylerin % 43,5'inin 500 TL veya çok daha altında, % 4,3'ünün 500-1000 TL, % 39,2'sinin 1000-1500 TL arasında ve % 13'ünün ise 1500 TL üzerinde bir gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular araştırma kapsamında yer alan engelli bireylerin gelir düzeylerinin oldukça düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 1: Engelli Bireylerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER	Katılımcı Sayısı	Yüzdesi (%)
MEDENİ DURUM		
Evli	10	43,5
Bekar	13	56,5
Toplam	23	100
YAŞ GRUBU		
18-29	6	26
30-44	14	61
45 Ve Üzeri	3	13
Toplam	23	100
ÖĞRENİM DÜZEYİ		
Okur Yazar Olmayan	2	8,8
Okur Yazar Olan	1	4,3
İlkokul	11	47,8
Lise	4	17,4
Ön Lisans	4	17,4
Lisans	1	4,3
Toplam	23	100
GELİR DÜZEYİ (TL)		
0-500	10	43,5
500-1000	1	4,3
1000 -1500	9	39,2
1500 ve üzeri	3	13
Toplam	23	100

Tablo 2: Engelli Bireylerin Haklarına İlişkin Farkındalıklarına Yönelik Bulgular

FARKINDALIK DÜZEYİ	Katılımcı Sayısı	Yüzdesi (%)
<i>Haberdarım</i>	4	17,4
<i>Kısmen haberdarım</i>	8	34,8
<i>Hiç haberdar değilim</i>	11	47,8
Toplam	23	100

Araştırma amacına uygun olarak engelli bireylerin haklarına ilişkin farkındalıklarının bulunup bulunmadığının tespit edilmesi ya da hangi haklardan ne ölçüde haberdar olduklarının belirlenmesi için görüşme gerçekleştirilen bireylere bu kapsamda çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu kapsamda elde edilen bulgular ise Tablo 2’de yer almaktadır. Elde edilen

bulgulara göre engelli bireylerin % 47,8'nin haklarından hiç haberdar olmadığı, % 34,8'nin kısmen haberdar olduğu ve % 17,4'nün ise haberdar olmakla birlikte bu söz konusu haklardan bir ölçüde yararlandığı görülmektedir. Kısmen farkındalık sahibi olan engelli bireylerin büyük çoğunluğu sadece ulaşımdan, sosyal veya kültürel olanaklardan, su ve vergi indirimlerinden haberdar olup bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde bu haklardan yararlanmaktadır. Diğer taraftan haklarından haberdar olan farkındalık sahibi engelli bireylerin ise aslında bu hakların formalite olduğunu düşündüğü ve söz konusu haklardan yararlanma talebinde bulunduklarında istedikleri sonucu elde edemedikleri görülmüştür. Bu düşünceleri destekleyen görüşmeci engelli bireylerin ifadelerine aşağıda yer verilmektedir.

“...Hak diyorsunuz ne hakkı burada hak mak yok, hakkını arayınca ister çalışırsın istersen çıkıp gidersin diyorlar. Mecburum işte çalışmaya biliyorlar devlet memuru muyum ben sanki sıradan bir işçiyim işte öyle düşünüyorlar...”(Katılımcı 13, 40 yaşında, evli).

“...haklarımızdan haberdarım ama şu var o haklar göstermelik gibi. Mesela ben engelliyim kartım var hatta üzerinde de ulaşımda refakatçi ücretsiz yararlanabilir diye. Ben ne aynı kartla başka şehirlerde otobüse binebiliyorum ne de refakatçi alabiliyorum yanıma. Buranın dışında bir başka memlekete gitsem orası da engelli kartı istiyor benden ama tek tek bunu çıkarttırmak için mi dolanacağız Allah aşkım... Bir gün de refakat eden bana görümcem o bindi yanımda şoför bizi almak istemedi. Görümcemin de ayrı kartı olmalıymış ama ben engelliyim kartımda da yazıyor dedim isim olacak dedi. Şimdi görümcemin adını yazdırsam Allah korusun o da hasta olsa ya da müsait olmasa bir başkası yardımcı olsa bana onu da kabul etmeyecekler. Allah bana görmeyi nasip etseydi zaten ne kartlarını alırdım ne de kullanırdım...”(Katılımcı 20, 41 yaşında, evli).

“...Ben dışarı çıktığımdan beri engelli haklarımdan haberdar olmaya başladım yeni yeni ama kimisi hiç tanınmıyor onların formalite de kalıyor çok az bir kısmı tanınıyor size... Mesela eşimin iş yeri var vergi indiriminden yararlanalım dedik olmadı bir sürü bahane buldular bize...” (Katılımcı 19, 33 yaşında, evli)

SONUÇ

Bu araştırma engelli bireylerin sahip olduğu haklara veya hizmetlere ilişkin farkındalıklarının belirlenmesi ve söz konusu hak ve hizmetlerden ne ölçüde yararlandıklarının tespit edilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Engelli bireylerin diğer sağlıklı bireyler gibi toplum yaşamında var olabilmesi, daha refah bir yaşam sürebilmesi veya yaşam kalitesinin arttırılabilmesi için ülkemizde onlara çeşitli hak ve hizmetler sunulmaktadır. Ancak engelli bireylerin bu hak ve hizmetlerden yararlandıkları takdirde yaşam kalitelerinin ve toplumsal hayata katılımlarının artacağı düşünülmektedir.

Bahsi geçen hususlar durumun önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla engelli bireylerin onlara sunulan hak veya hizmetlerden gerekli ölçüde yararlanması sağlanmalıdır. Engelli bireylerin onlara sunulan hak veya hizmetlerden yararlanabilmesi ise bu söz konusu hak ya da hizmetlere

yönelik farkındalıklarıyla yakından ilişkilidir. Bu bağlamda araştırma, Alanya bölgesinde bulunan engelli bireyler çerçevesinde şekillendirilmiştir. Engelli bakış açısıyla engelli bireylerin sahip olduğu hak veya hizmetlere yönelik farkındalığın ortaya koyulduğu ilk çalışma olması nedeniyle büyük önem arz etmektedir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Alguların ve olayların bütüncül bir biçimde ortaya çıkarılmasına yönelik süreçleri kapsamından dolayı araştırmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 39).

Görüşme gerçekleştirilen engelli bireylerin demografik özelliklerine ilişkin bulgular incelendiğinde % 26'sının 18-29, % 61'i 30-45 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Bu bireylerin % 13'ü ise 45 ve üzeri yaştadır. % 56,5'i bekâr, % 43,5'i ise evlidir. Elde edilen bulgulara göre görüşmecilerin % 8,8'i okuryazar değildir. Araştırma kapsamında görüşme gerçekleştirilen engelli bireylerin % 4,3'ünün okuryazar, % 47,8'inin ilkökul, % 17,4'ünün lise, % 17,4'ünün ön lisans, % 4,3'ünün de lisans mezunu olduğu görülmektedir. Elde edilen sonuçlar aslında görüşme gerçekleştirilen engelli bireylerin büyük çoğunluğunun eğitim düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Gelir düzeylerine ilişkin bulgular incelendiğinde ise görüşme gerçekleştirilen engelli bireylerin % 43,5'inin 500 TL veya çok daha altında, % 4,3'ünün 500-1000 TL, % 39,2'sinin 1000-1500 TL arasında ve % 13'ünün ise 1500 TL üzerinde bir gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular araştırma kapsamında yer alan engelli bireylerin gelir düzeylerinin oldukça düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

Engelli bireylerin haklarına ilişkin farkındalıklarının bulunup bulunmadığının tespit edilmesi ya da hangi haklardan ne ölçüde haberdar olduklarının belirlenmesi amacıyla görüşme gerçekleştirilen bireylere bu kapsamda çeşitli sorular yöneltilmiştir. Elde edilen bulgulara göre engelli bireylerin % 47,8'nin haklarından hiç haberdar olmadığı, % 34,8'nin kısmen haberdar olduğu ve % 17,4'nün ise haberdar olmakla birlikte bu söz konusu haklardan bir ölçüde yararlandığı görülmektedir. Kısmen farkındalık sahibi olan engelli bireylerin büyük çoğunluğu sadece ulaşımdan, sosyal veya kültürel olanaklardan, su ve vergi indirimlerinden haberdar olup bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde bu haklardan yararlanmaktadır.

Diğer taraftan haklarından haberdar olan farkındalık sahibi engelli bireylerin ise aslında bu hakların formalite olduğunu düşündüğü ve söz konusu haklardan yararlanma talebinde bulunduklarında istedikleri sonucu elde edemedikleri görülmüştür. Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda engelli bireylerin haklarına ilişkin farkındalık düzeylerinin artırılması amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Kur gibi ilgili kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör ve bilhassa STK'larının desteğiyle hareket etmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca kamuoyu aracılığıyla da engelli haklarına yönelik farkındalığın sağlanabileceği öngörülmektedir. Ancak bu şekilde engelli bireylerin toplumsal hayata katılımlarının ve yaşam kalitelerinin artırılabilmesine inanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Bozkurt, T. (2009). Anayasa Mahkemesi'nin 4857 Sayılı İş Kanunu, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 2, (98-105), 99-101
- ÇSGB, Engelli Çalışanlar İçin İş Sağlığı ve Güvenliği Rehberi, <https://www.csgb.gov.tr/media/4600/rehber07.pdf>, 12.10.2017.
- Centel T., Özürlü Çalıştırma Yükümlüne Aykırılığa İlişkin Cezai Sorumluluk Esasları, Sicil İHD, Aralık 2010, 5-10.
- Çelik, N. – Caniklioğlu, N. – Canpolat, T. (2014)., İş Hukuku Dersleri, İstanbul.
- Demir, F. (2012), Anayasa Hukuku, İzmir.
- Dinç, B. (2015). "Okulöncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Ebeveynlerinin Çocuk Hakları Eğitimi Konusundaki Görüşleri", *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 3(1): 7-25.
- Engelliler Hakkında Kanun, 7.7.2005- 25868 Sayılı Resmi Gazete, 9463-9468.
- Ertürk, L. - Şimşek A. A. – Songür, D. G. – Şengül, G., (2014).Türkiye’de Engelli Farkındalığı ve Engelli Bireylerin Adalete Web Erişilebilirlikleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Bilgi Dünyası*, 15 (2) 375-395.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 6 Nisan 1949, 9119 Sayılı Resmi Gazete, 203-208.
- Kayacı E. (2007). Özürlüler için verimli bir istihdam politikası oluşturulması. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Koca C (2010). Dünya Engelliler Vakfı. Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu, İstanbul, s. 4., https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/9259/mod_resource/content/0/engelsiz%C5%9Fehirplanlama%20raporu.pdf, 10.10.2017.
- Manav, A. E. (2006). İşverenin Özürlü, Eski Hükümlü ve Terör Mağduru Çalıştırma Zorunluluğu, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* c. X,s.1,2, 137-169.
- Metin, B., (2017). Engellilere Yönelik Sosyal Politikalarda Yerel Yönetimlerin Rolü: Keçiören Belediyesi Örneği, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 19/1, (320-344).
- Safer, V. B. (2010). *İnme Geçirmiş Türk Hastalarda Craig Engellilik Değerlendirme ve Rapor Etme Tekniği-Kısa Formu (CHART- sf) 'nun Geçerliliğinin ve Güvenilirliğinin Araştırılması*, T.C. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Fiziksel Tıp Ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı Tıpta Uzmanlık Tezi.
- Sapancı, F. (2013). *Sağlık Hizmetlerinde Engellilik Kavramı ve Engellilerin Sağlık Hizmetlerinden Yararlanmaları*, T.C. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Ana Bilim Dalı Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

- Stein, A. M & Stein, P.J.S. (2007). "Beyond Disability Civil Rights", *Hastings Law Journal*, 58: 1203-1240.
- United Nations. (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, United Nations
<http://www.un.org/esa/socdev/enable/rights/convtexte.htm#convtext>. (erişim tarihi 20.02.2017).
- United Nations. (2014). *The Convention on the Rights of Persons with Disabilities Training Guide*, United Nations.
- Yıldırım, Ş. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Çalışma Hayatında Engelli Haklarına İlişkin Yasal Düzenlemeler ve Engellilerin Haklara İlişkin Farkındalıkları

Awareness of Disabled Individuals about Their Rights

